

lar. Bunun üzerine yahudi âlimleri, “Size ona şu üç şeyi sorun. Eğer cevap verebilirsen gerçekten gönderilmiş bir peygamberdir, ona tâbi olun; eğer cevap veremezse yalancıdır” dediler. Sorulacak üç soru Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve ruh meseleleriydi. Nadr ile Ukbe, Mekke’ye döndüklerinde müşriklerden bir grupla birlikte Resûl-i Ekrem’in yanına giderek yahudi âlimlerinin sorularını sordular. Hz. Peygamber, “Size yarın cevap vereceğim” dediye de beklediği vahiy gecikti. Nadr b. Hâris ve diğerleri, “Muhammed sorduğumuz sorulara cevap veremedi” diye propaganda yapmaya başladılar; ancak uzunca bir süre sonra Kehf sûresi nâzil oldu.

Nadr b. Hâris, Hz. Peygamber’i âdetâ takip altına almıştı. Resûl-i Ekrem herhangi bir şey söyleyince ya da Kur’an’dan âyetler okuyunca hemen gidip bunların tesirini yok etmeye çalışıyordu. Nitekim Hz. Peygamber, Kureys’e tek Allah’ı anlatarak geçmiş ümmetlerin karşılaştığı felâketlerden kavmini sakındırmaya çalıştığı anda, “Muhammed size Âd ve Semûd’un hikâyelerini anlattı, ben de size kistrâların haberlerini getirdim” diyerek Kureysliler’in kafasını karıştırmıştı. Ayrıca mûsiki bilgisini de İslâm’a ve Resûl-i Ekrem’e karşı kullanıyor, bazı şarkı sözlerini Kur’an’a alternatif olarak sunuyordu. “İnsanlar arasında, bir bilgisi olmadığı halde Allah yolundan saptırmak için gerçeği boş sözlerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azap bunlar içindir” meâlindeki âyetin de (Lokmân 31/6) Nadr b. Hâris sebebiyle nâzil olduğu kabul edilmektedir. Nadr b. Hâris bir gün eline çürümüş bir kemik alıp ufalayarak, “Bunu kim diriltebilir yâ Muhammed?” diye sormuştu. Bunun üzerine “... kendi yaratılışını unuttur da çürümüş kemikleri kim diriltecek diyerek bize misal vermeye kalkar?” meâlindeki âyet (Yâsîn 36/78) inmişti. Bunların dışında onun hakkında veya onun görüşlerine cevap niteliğinde başka âyetlerin de nâzil olduğu rivayet edilir (es-Saf 61/16; en-Nahl 16/103; el-Furkân 25/4-5; el-Fâtır 35/42). Nadr b. Hâris, Kureys’in müslümanlara uyguladığı ambargo kararının alınmasında ve tâvîzsiz uygulanmasında da rol almış, bir rivayete göre bu kararın yazılı bir metin haline getirilmesini o yapmıştı. Hicret öncesinde Hz. Peygamber’i öldürmek amacıyla evini kuşatanlar arasında onun da yer aldığı bilinmektedir. Nadr b. Hâris, Bedir Gazvesi’nde müşriklerin sancağını taşıran müslümanlara esir düşmüş ve Resûlullah’ın emriyle savaş dönüşü Safra denilen yerde Hz. Ali tarafından öldürülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sire*², I, 358-359, 395, 481, 571, 643-645, 665, 710; II, 42-43; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I, 165, 201, 228; II, 15, 18; V, 448, 478; Mus’ab b. Abdullah ez-Zübeyri, *Nesebû Kureys* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 255; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 160-161; İbn Kuteybe, *el-Ma’ârif* (Ukkâşe), s. 154, 155, 576; Belâzürî, *En-sâb*, I, 139-141, 142-144; Taberî, *Târîh* (de Goeye), I, 1230, 1304, 1335; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 126, 268; a.mlf., *Cevâmi’u’s-sîretî’n-nebeviyye*, Beyrut 1403/1983, s. 116; Nâdiye Hüsnî Sakr, *et-Ta’îf fi’l-âşri’l-Câhili ve şadri’l-İslâm*, Cidde 1401/1981, s. 75-77; Kemâl es-Samerrâi, *Muhtaşaru târihi’t-tıbbi’l-‘Arabî*, Bağdad 1404/1984, s. 278-279; Ch. Pellat, “al-Nadr b. al-Hârith”, *EP*² (İng.), VII, 872-873; Abdullah Köşe, “Hâris b. Kelede”, *DİA*, XVI, 199.

İRFAN AYCAN

NADR b. ŞÜMEYL

(النضر بن شميل)

Ebü’l-Hasen en-Nadr b. Şümeyl b. Hareşe b. Yezîd el-Mâzinî et-Temîmî (ö. 204/820)

Arap sözlük yazarı ve hadis âlimi.

122 (740) yılında Horasan’ın Merverrûz şehrinde doğdu. Temîm kabilesinin Benî Mâzin koluna mensup olan ailesi buradan Basra’ya göç etti. Nadr Basra’da yetişti. Başta Halîl b. Ahmed olmak üzere zamanın önde gelen âlimlerinden Arap grameri, lugat, şiir, edebiyat, hadis ve fıkıh dersleri aldı. Uzun süre bedevîler arasında yaşayarak fasih bedevîlerden lugat malzemesi, özellikle nâdir kelimelerle şiir ve emsale dair bilgiler topladı. Arap gramerinde Halîl b. Ahmed’in önde gelen dört öğrencisinden biri oldu.

Tebeu’t-tâbiinden olan Nadr b. Şümeyl rivayetlerine güvenilen bir hadis âlimiydi. Humeyd et-Tavîl, Hişâm b. Urve, Hişâm ed-Destûvâi, İsmâil b. Ebû Hâlid, Hişâm b. Hassân, Abdullah b. Avn gibi tâbiilerden hadis dinleyip rivayet etti (İbnü’l-Kiftî, III, 351). Ayrıca nâdir kullanılan kelimelere vukufuyla tanınan, İslâm recez şairlerinden Ru’be b. Accâc’dan rivayette bulundu (Ömer Ferruh, II, 62). Kendisinden Yahyâ b. Maîn, Ali b. Medîni ve İshak b. Râhûye hadis rivayet etti (İbnü’l-Kiftî, III, 352; İbn Hallikân, V, 397). Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm bilhassa hadis ve garîbül’-hadîs gibi alanlarda kendisinden çok istifade etmiş olan öğrencilerindedir. Bir süre Nişâbur’da ikamet eden İbn Şümeyl’dan hadis okuyan arasında Muhammed b. Râfi’, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Yahyâ en-Nisâbüri, İshak b. İbrâhim, Bişr b. Hakem vb. âlimler sayılabilir (İbnü’l-Kiftî, III, 352).

Nadr b. Şümeyl, Basra’da geçim sıkıntısı çektiğinden doğduğu şehre dönmeye karar verdi. Aralarında çeşitli âlimlerin de bulunduğu kalabalık bir topluluk kendisini uğurlamaya geldi ve ülkelerinden ayrılması sebebiyle üzüntülerini dile getirdi. Nadr, Mirbed panayır alanına gelindiğinde yaptığı konuşmada günlük 1 kile bakla kadar nafaka temin edebildiği takdirde Basralılar’ı terketmeyeceğini söyledi, orada bulunanlar arasından bunu üstlenecek bir kimsenin çıkmaması üzerine de yoluna devam etti. Ebû Ubeyde, *Meşâlibü’l-‘Arab* adlı eserinde bu olayı Araplar’ın ve Basralılar’ın vefasızlık örneği olarak kaydeder (a.g.e., III, 348-349).

Merv’de yoksulluktan kurtulup servete kavuşan İbn Şümeyl oranın önde gelen âlimlerinden biri oldu ve Me’mûn tarafından Merv kadılığına getirildi. Bir yandan görevini yürütürken bir yandan da Merv’de sünnet ve hadis çalışmalarını başlattı ve bunu giderek yaygınlaştırdı. Abbasî sarayında düzenlenen dil, edebiyat, şiir ve ilim meclislerine iştirak etti, bu alanlardaki ilmi kudretini gösterme fırsatı buldu. Me’mûn ve çevresi tarafından verilen hediyelerle serveti daha da arttı. Bir defasında nâdir kullanılan bir kelimedeki sorunu çözmesi üzerine Me’mûn ile veziri Fazl b. Sehl’den 80.000 dirhem aldığı kaydedilir (Ebû Bekir ez-Zübeydî, s. 60). Nadr, Buhârî’ye dayanan bir rivayete göre Zilhicce 204 (Mayıs - Haziran 820), İbn Kuteybe’ye göre ise 203 (819) yılında Merv’de vefat etti.

Eserleri. 1. *Kitâbü’s-Şifât fi’l-luğa*. İnsan ve özellikle kadın, ayrıca deve, davar, kuş, dağ, ova, güneş, ay, gece, gündüz, yiyecek ve içecekler, kuyular, göletler, üzüm, şarap, yağmur, bulut, sel, rüzgâr, bitki, ağaç ve cömertlik gibi değişik konulardaki garîb kelimeleri açıklayan bir konu sözlüğü olup öğrencisi Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm’a ait *el-Ğarîbül’-Muşannef*’in temel kaynaklarından. Eserin günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir. 2. *Risâle fi’l-ḥurûfi’l-‘Arabiyye*. Hurûf-i hicâ çeşitlerinin ve anlamlarının açıklandığı bu kitapçıkta yirmi iki çeşit elif, beş bâ, yedi tâ, beş sîn, beş kâf, sekiz nûn, on dört vâv, sekiz he ve on iki çeşit “yâ”dan söz edilir. Risâle, Auguste Haffner – P. L. Cheikho tarafından bazı kadim sözlük risâlelerini kapsayan *el-Bülğa fi şüzûri’l-luğa* adlı eser içinde yayımlanmıştır (Beyrut 1914). Eseri ayrıca Hibetüddin el-Hüseyn *Kitâb fi teşrihi’l-ḥurûf* adıyla neşretmiştir (*Mecelletü’l-‘İlm*, II/3 [Bağdad 1329], s. 128-133; *el-Meşriḳ*, XIV [Beyrut